

SYTUACJA W ZAKRESIE WYŻYWIENIA I ROLNICTWA W 1963 R.¹

Ukazała się doroczna publikacja FAO pt. „Sytuacja w zakresie żywienia i rolnictwa 1963 r.”. Stanowi ona kolejny światowy przegląd w zakresie wszystkich dziedzin rolnictwa, koniunktur na artykuły rolnicze na rynkach międzynarodowych oraz ocenę przemian na tym odcinku jakie zaszły w ciągu ostatniego roku. Materiał ten jest oparty na najnowszych danych statystycznych, uzyskanych przez FAO do czerwca 1963 r. na podstawie bądź doniesień instytucji oficjalnych takich, jak centralne urzędy statystyczne, lub opartych na danych zbieranych przez ONZ, w dużej mierze za pośrednictwem narodowych Komitetów Współpracy z FAO.

Całość tego bardzo obszernego materiału ujęta została w 3 zasadnicze grupy zagadnień; stanowiące odrębne rozdziały:

- I. Ogólny przegląd sytuacji światowej i jej perspektywy,
- II. Podstawowe czynniki powodujące wzrost wydajności w rolnictwie,
- III. Nawozy mineralne — naczelne zagadnienie w rolnictwie.

Przedstawione opracowanie zawiera omówienie I grupy zagadnień.

Produkcja rolnicza. Zgodnie ze wstępnymi obliczeniami dokonany przez FAO, wzrost produkcji rolniczej w 1962/63 r. wynosi 2 do 3% w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Z wyjątkiem Ameryki Łacińskiej i Dalekiego Wschodu, wyniki osiągnięte w pozostałych rejonach produkcyjnych świata wydają się być w roku 1962/63 zupełnie dobre. Wstępne dane dla Ameryki Łacińskiej wskazują na niewielki spadek produkcji głównie z powodu niskiego zbioru kawy w Brazylii, cukru na Kubie i ozimin w Argentynie. Wzrost produkcji rolniczej na Dalekim Wschodzie (z wyjątkiem ChRL) obliczany jest na niewiele ponad 1% w stosunku do roku 1961/62. Z drugiej strony w stosunku do krajów Afryki, Bliskiego Wschodu, Oceanii i Europy Zachodniej, w których w roku ubiegłym zaznaczył się spadek produkcji, w 1962/63 r. zaobserwowano 4—5% wzrost. W Związku Radzieckim i Europie Wschodniej wzrost produkcji rolniczej wyniesie prawdopodobnie ok. 3%, zaś w Ameryce Północnej — ok. 2%. Wydaje się również, że w ChRL, po szeregu niekorzystnych lat (od 1959/60 r.), w roku ubiegłym można zauważyć pewien wzrost produkcji rolniczej.

Produkcja żywności w przeliczeniu na głowę ludności wykazuje niewielkie zmiany na korzyść, wynoszące 11—13% w porównaniu z okresem przedwojennym. Poważniejszy wzrost produkcji żywności, w porównaniu z okresem przedwojennym odnotować można w Europie i Ameryce Północnej. Spośród krajów w rejonach mniej rozwiniętych jedynie na Bliskim Wschodzie, pomimo nieznacznego obniżenia poziomu w ciągu ostatnich lat, osiągnięta została w ubiegłym okresie pewna stabilizacja produkcji żywności na poziomie nieco wyższym od stanu przedwojennego. W rejonie Afryki przedwojenny poziom produkcji żywności został przywrócony stosunkowo szybko, jednak wahania lat 1961/62 i 1962/63 spowodowały, że obecnie jest on nieco niższy od poziomu przedwojennego. Z wyjątkiem ChRL na Dalekim Wschodzie — rejonie najgęstszego zaludnienia, przedwojenny poziom produkcji żywności na głowę został osiągnięty jedynie w 1960/61 r. W Ameryce Łacińskiej poziom ten został osiągnięty w 1958/59 r., wykazując następnie ostry spadek. W porównaniu z okresem przedwojennym, globalny wzrost produkcji żywności nastąpił w Ameryce Łacińskiej szybciej aniżeli w innych rejonach świata, nastąpił tam jednak również szybszy, aniżeli gdzie indziej, przyrost ludności. Na ogół wzrost globalnej produkcji żywności w krajach słabo rozwiniętych

¹ Opracowane na podstawie: The State of Food and Agriculture 1963, FAO, Rzym 1963, s. 227.

gospodarczo dorównuje produkcji w rejonach bardziej uprzemysłowionych, jednakże w rejonach rozwijających się występuje równocześnie znacznie szybszy przyrost ludności.

Wzrost światowej produkcji rolniczej w 1962/63 r. o 2—3% jest głównie wynikiem wzrostu produkcji pszenicy, jęczmienia i bawełny. W odniesieniu do innych artykułów rolniczych wzrost ten był w ubiegłym roku słabszy, a jeśli chodzi o takie produkty jak owies, kukurydza, cukier, owoce cytrusowe, kawa, kakao i juta — nastąpił nawet spadek produkcji.

Zgodnie ze wstępnymi ocenami, produkcja rybacka wzrosła w 1962 r. o dalsze 8%, przy czym wskutek dalszej ekspansji Peru przewyższyło pod tym względem Japonię, najpoważniejszego dotychczas światowego producenta ryb. Rok 1962 był również wyjątkowo pomyślny dla rybactwa w Danii, Francji i Islandii, zaś połowy w Stanach Zjednoczonych kształtowały się nieco poniżej 1961 r. W pierwszej połowie 1963 r. dalsze bardzo pomyślne wyniki połowów osiągnięte zostały przez rybołówstwo Peru, Związku Radzieckiego, Norwegii, Anglii, Danii i Islandii. Produkcja mączki rybnej, w porównaniu z pierwszą połową 1962 r., wzrosła ogólnie o 15%, nastąpił również wzrost jej eksportu. Znaczne ożywienie nastąpiło w zakresie obrotów rybami mrożonymi i filetami, natomiast pewne trudności zanotowano w zakresie handlu rybą konserwową: zarówno Kanada jak Japonia miały trudności z zapasami puszkowanego łososia, Japonia poza tym miała trudności z eksportem puszkowanego tuńczyka, zaś zarządzenie wydane we Francji o wstrzymaniu od lipca 1963 r. importu sardynek z Marokka spowodowało pewien zastój w tym zakresie. Długofalowe plany rozwoju w zakresie gospodarki rybnej, zakreślone przez wiele krajów (m. in. np. przez Polskę — z ok. 200 tys. ton w 1962 r. do 900 tys. ton w 1980 r.) — będą miały niewątpliwie wpływ na rozwój rybactwa na świecie.

Zmiany w stanie rezerw. Znaczne zapasy niesprzedanych artykułów żywnościowych i rolniczych stanowią na przestrzeni ostatnich 10 lat dominującą cechę światowej sytuacji gospodarczej. Zmniejszanie się istniejących zapasów, rozpoczęte już w 1961/62 r. jako wynik niepomyślnych w tym roku zbiorów, zostało nieco zahamowane w 1962/63 r. Z wyjątkiem kawy, zapasy te zgromadzone są głównie w Stanach Zjednoczonych, wskutek czego ogólna wartość udziału amerykańskiego Biura Kredytu Towarowego (*United States Commodity Credit Corporation*) wzrosła znacznie w 1962/63 r. po trzyletnim okresie nieznacznego spadku.

W 1962/63 r. zmniejszyły się amerykańskie zapasy pszenicy. Był to drugi kolejny rok zmniejszających się rezerw pszenicy amerykańskiej. Ożywienie światowego handlu pszenicą wystąpi również w 1963/64 r. z powodu znacznego eksportu tego zboża do ChRL i Związku Radzieckiego oraz na skutek zwiększonego zapotrzebowania na ten artykuł przez rynki zachodnio-europejskie i Japonię. Pomimo więc bardzo dobrego urodzaju w Stanach Zjednoczonych spodziewane jest znaczne zmniejszenie zapasów zboża. Przewidywane jest również zmniejszenie zapasów ziarna pastewnego.

Z powodu pewnych braków cukru na rynkach światowych, zapasy tego produktu osiągnęły najniższy poziom, jaki był notowany od szeregu lat.

W zakresie kawy znaczniejszy spadek zaobserwowano w 1962/63 r. W wyniku nieprzychylnych warunków atmosferycznych (mrozy w Brazylii w sierpniu 1963 r.), istnieje prawdopodobieństwo znacznego zmniejszenia się światowego zapasu kawy pod koniec okresu 1964/65.

Również w zakresie kakao spodziewane jest niewielkie zmniejszenie zapasów wskutek uszkodzenia zbiorów w Ghanie.

Natomiast sytuacja w zakresie herbaty jest odwrotna, na skutek dalszego wzrostu produkcji na Cejlonie, zapasy herbaty uległy nieznacznemu powiększeniu.

W ramach artykułów mleczarskich w 1962 r. zanotowano ostrą tendencję zwiększającą, w szczególności w zakresie masła i chudego proszku mlecznego w Stanach Zjednoczonych. W pierwszej połowie 1963 r. nastąpił poważny spadek zapasów masła zarówno w Europie, jak i w Stanach Zjednoczonych, spowodowany okresem długotrwałej suszy. Natomiast w Nowej Zelandii rok 1962/63 był rekordowy pod względem ilości wyprodukowanego masła.

Zapasy bawełny wzrosły w roku 1962/63 o ok. $\frac{1}{4}$ w Stanach Zjednoczonych, gdzie znajdują się główne zapasy tego artykułu. Oficjalne prognozy na 1963/64 r. przewidują dalsze zwiększenie się rezerw, które pomimo wprowadzenia ograniczenia powierzchni uprawy bawełny w Stanach Zjednoczonych, osiągnęły najwyższy poziom, jaki notowano w ciągu ostatnich 10 lat.

Działalność gospodarcza i popyt na artykuły rolnicze. W 1962 i na początku 1963 r. notowany był dalszy wzrost aktywności gospodarczej zarówno w uprzemysłowionych krajach Ameryki Północnej i Europy jak i w Japonii, które to kraje stanowią podstawowe rynki importujące artykuły rolnicze. Ogólnie jednak biorąc, tempo tego wzrostu było słabsze niż w latach ubiegłych. Ograniczone dane dotyczące krajów mniej rozwiniętych pozwalają jednak sądzić, że i tam nastąpiło pewne zmniejszenie tempa rozwoju. W stosunku do Ameryki Łacińskiej bodziec w postaci Zjednoczenia dla Postępu (*Alliance for Progress*) nie znalazł szerszego odbicia w tempie rozwoju gospodarczego, zaś na Dalekim Wschodzie zaobserwowano spadek przeciętnego dochodu realnego na głowę. W odniesieniu do Stanów Zjednoczonych ekspansja gospodarcza, która zaznaczyła się w 3 kwartale 1962 r., ma szanse dalszego utrzymania się. Również i Anglia przeżywała na początku 1963 r. okres ożywienia gospodarczego.

Produkcja żywności a poziom konsumpcji. W wyniku zmian zachodzących w imporcie i eksporcie żywności, tendencje w zakresie regionalnych dostaw żywności na głowę były mniej zróżnicowane, aniżeli regionalna produkcja w przeliczeniu na głowę. Jednak zarówno import jak i eksport artykułów spożywczych są zbyt niskie, aby wywierać znaczniejszy wpływ na poziom spożycia w poszczególnych rejonach, który w znacznym stopniu zależy od poziomu dochodu. W rzeczywistości, rozbieżność w zakresie spożycia pomiędzy rejonami mniej i bardziej rozwiniętymi zwiększa się coraz bardziej.

Handel międzynarodowy artykułami rolniczymi. W ciągu 1962 r. nie zaobserwowano żadnych poważniejszych posunięć gospodarczych w dziedzinie międzynarodowego handlu artykułami rolniczymi. Pomimo stosunkowo korzystnych warunków gospodarczych w większości krajów uprzemysłowionych, nie zaobserwowano znaczniejszych tendencji importu artykułów rolniczych, poza nielicznymi wyjątkami, jak np. import mięsa do Anglii wzrósł o 28%, wartość importu rolnego do Stanów Zjednoczonych w pierwszej połowie 1963 r., była zaledwie o 1% wyższa od stanu z roku ubiegłego, import zaś do Niemiec Zachodnich spadł o 14%. Wyjątek stanowiły Włochy, w których poważny import bydła, mięsa i tłuszczów w 1963 r. spowodował ogólny wzrost wartości importu o 44% powyżej stanu z I półrocza 1962 r. Natomiast w zakresie eksportu artykułów rolniczych Stany Zjednoczone, będące najpoważniejszym eksporterem w tym zakresie, wykazały w ciągu pierwszych miesięcy 1963 r. zaledwie 5% nadwyżkę w porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku.

Najwyraźniejszą cechą w zakresie handlu międzynarodowego artykułami rolniczymi był w ubiegłym okresie wzrost cen (który rozpoczął się w końcu 1962 r. i trwał do pierwszej połowy 1963 r.) w odniesieniu do wielu artykułów, a w szczególności takich, jak cukier i pasze. Wzrost ten spowodował przerwanie wieloletniego zniżkowego trendu w zakresie międzynarodowych cen eksportowych na artykuły rolnicze. Był on wynikiem pewnych specyficznych, choć krótkotrwałych czynników, mających wpływ na kształtowanie się cen poszczególnych artykułów. I tak np. cena cukru, która osiągnęła swój szczyt w maju 1963 r., zaczęła od tego czasu spadać. Natomiast nie uległy zmianie czynniki długofalowe, wpływające na spadek cen, takie, jak np. powolny wzrost popytu na szereg artykułów, wzrost wydajności ich produkcji, jak również wysiłki czynione przez poszczególne kraje dla rozszerzenia eksportu.

Przeciętna jednostkowa wartość eksportu artykułów przetworzonych również nie wykazała większych zmian w porównaniu z rokiem ubiegłym. W związku z tym, po raz pierwszy w ciągu 10 lat nie zaobserwowano tendencji spadkowych *terms of trade* w zakresie eksportu rolnego. Tabela 1 zawiera wskaźniki cen na artykuły w handlu międzynarodowym artykułami rolniczymi opracowane przez FAO.

W 1962 r. nastąpił wzrost importu do krajów uprzemysłowionych (o 3% ilościowo), podczas gdy w stosunku do krajów rozwijających się i rejonu chińsko-radzieckiego nastąpił nieznaczny spadek. Wzrost importu dotyczył przeważnie pasz, podczas gdy spadek dotyczył drobniejszych pozycji importowych. Zjawiska te stanowią kontrast w porównaniu z ostatnio obserwowanymi kierunkami, ponieważ, pomijając strefę gospodarczo rozwiniętego rejonu europejskiego, najsilniejszy wzrost importu artykułów rolniczych obserwowano w ciągu ostatniego dziesięciolecia w stosunku do krajów mało uprzemysłowionych. Wobec niskich cen i dzięki specjalnym warunkom w transporcie morskim, w szczególności ze Stanów Zjedno-

Tabela 1
Wskaźnik cen na artykuły rolnicze w obrocie międzynarodowym (1952/53 = 100)

Okres	Art. roln. ogółem	Żywność i pasze	Tytoń i używki	Surowce roln.	„Terms of Trade” ¹
1962 I kwartał	83	87	75	82	78
II „	83	87	77	81	78
III „	83	88	76	79	78
IV „	84	88	77	81	79
1963 I kwartał ²	87	92	77	85	83
II „	91	101	78	85	86
III „	88	97	75	83	.

¹ Wskaźniki FAO dla wartości jednostkowej w eksporcie artykułów przetworzonych.

² Dane prowizoryczne, oparte na średniej wartości importu do Anglii.

czonych, nie wydaje się prawdopodobne, aby zwiększony import miał się odbić na zwiększonych wydatkach dewizowych krajów rozwijających się.

W odniesieniu do innych podstawowych grup artykułów, w 1962 r. zaznaczył się spadek importu surowców pochodzenia rolniczego. Jeden z nielicznych wyjątków stanowi kaczek naturalny, który wykazał krótkotrwały wzrost we wrześniu 1963 r. wywołany niepewną sytuacją polityczną w rejonie południowo-wschodniej Azji. Import używek wykazał niewielką zwyżkę z jednoczesnym dalszym spadkiem ceny. W Anglii w czerwcu 1963 r. nastąpiła zwyżka cen na masło z N. Zelandii, a we wrześniu i październiku — również i na masło duńskie.

Obserwowano dalszą ekspansję w dziedzinie obrotu rybami.

W okresie 1952/53—1960/62 wartość i objętość eksportu rolniczego z krajów uprzemysłowionych zwiększała się znacznie szybciej, aniżeli z krajów rozwijających się gospodarczo. Rzutuje to w znacznym stopniu na transporty morskie, głównie ze Stanów Zjednoczonych. Jeśli weźmiemy pod uwagę jedynie eksport na warunkach ogólnohandlowych, otrzymamy zwiększenie objętości eksportu o ok. 1/2 zarówno w stosunku do rejonów uprzemysłowionych jak i nieuprzemysłowionych. Wartość eksportu handlowego z krajów rozwijających się obliczona w cenach bieżących, zwiększyła się o ok. 8%, natomiast z krajów uprzemysłowionych — o ok. 13%.

Najpoważniejsze wpływy dewizowe osiągnięto w ubiegłym okresie z tytułu obrotów mięsem i bydłem, owocami, olejami jadalnymi i nasionami oleistymi, jak również z racji eksportu makuchów, cukru, tytoniu i kauczuku naturalnego. Wpływy dewizowe z eksportu artykułów przemysłu mleczarskiego wzrastały raczej wolno. Wartość eksportu zbóż i bawełny była utrzymana dzięki transportom morskimi na warunkach specjalnych. Wpływy z eksportu wełny nie wykazały żadnego wzrostu, podczas gdy wpływy z eksportu kakao, herbaty, a w szczególności kawy — uległy obniżeniu w porównaniu ze szczytowym poziomem w 1954 r.

Wpływy dewizowe z eksportu rolniczego, będące dla krajów rozwijających się zasadniczym, a często jedynym źródłem walut obcych, wykazują małe prawdopodobieństwo wzrostu do poziomu pozwalającego na urzeczywistnienie rozwoju gospodarczego, a przeliczone na głowę ludności wykazały w ciągu ostatniego dziesięciolecia raptowny spadek.

W 1962 i 1963 r. kontynuowano wysiłki zmierzające do polepszenia perspektywy eksportowych w zakresie artykułów rolniczych. Krokiem naprzód w tym kierunku było przyjęcie przez Międzynarodowy Fundusz Monetarny polityki, która pozwoli na uwzględnienie potrzeb krajów rozpoczynających produkcję i na skompensowanie wahań ich wpływów dewizowych. Przeprowadzono negocjacje dla zawarcia nowych umów handlowych lub zawarto nowe umowy na kawę i kakao; czynione są również poszukiwania możliwości umów z ogólniejszym ujęciem towarów. Zagadnienia handlu międzynarodowego pod kątem potrzeb „nowych” krajów, podjęte zostały na konferencji ONZ dla Handlu i Rozwoju, w marcu 1964 r.

Ceny płacone rolnikom i dochody rolników. W większości krajów, z których otrzymano dane, ceny osiągnęły przez rolników w 1962 r. były nieco wyższe, aniżeli w 1961 r., przy czym wzrastały one ostrzej w drugiej połowie roku 1962 i w pierwszych miesiącach 1963 r. Zjawisko to było w niektórych przypadkach wynikiem kroków podjętych przez rządy dla podtrzymania cen, w innych zaś spowodowane było niższą wydajnością wskutek nieprzychylnych warunków atmosferycznych. W tym samym jednak czasie nastąpił stały wzrost cen środków produkcji dla rolnictwa, płac, procentów, opłat i innych wydatków związanych z prowadzeniem gospodarstwa.

W kilku spośród nielicznych krajów, które sporządzały dane statystyczne, ogólne wydatki związane z prowadzeniem gospodarstwa wzrosły w 1962 r. w większym stopniu, aniżeli zysk ze sprzedaży artykułów wyprodukowanych, przewyższając również wypłaty ze strony państwa. W wyniku tego stanu nastąpiła obniżka dochodu gospodarstw. Z drugiej strony, w szeregu takich krajów, jak np. Austria, Kanada, NRF, Włochy, Japonia, zwiększona objętość produkcji w połączeniu z wyższymi cenami lub wyższymi wypłatami ze strony rządów — wynagrodziły zwiększone wydatki poniesione przez rolników.

W krajach bardziej rozwiniętych obserwuje się dążenie do zredukowania liczby gospodarstw i zmniejszenia ilości rąk roboczych zatrudnionych w rolnictwie, wskutek czego następuje tam szybszy wzrost dochodu na gospodarstwo i na zatrudnionego, aniżeli wzrost dochodu sektora rolniczego jako całości. Np. w Stanach Zjednoczonych zanotowano nieznaczny wzrost dochodu netto sektora rolniczego, a dochód na farmę wzrósł o 4% z jednoczesnym wzrostem dochodu na zatrudnionego. W wyniku gwałtownego wzrostu płac w przemyśle, w szeregu krajów Europy Zachodniej wzrosła rozpiętość dochodu na głowę pomiędzy ludnością rolniczą i pozarolniczą.

Kredyt rolniczy. Kredyt rolniczy jest daleki od tego, by zaspokoić istniejące potrzeby, zwłaszcza w krajach niedostatecznie rozwiniętych. Znaczna część kredytu pochodzi tam ze źródeł prywatnych. Pożyczki prywatne są uciążliwe i źle przystosowane do potrzeb producentów rolnych. Kredyty takie rzadko powodują zwiększenie zdolności produkcyjnej, a więc i dochodów, gdyż są to zazwyczaj pożyczki krótkoterminowe. Kredyty dostarczane przez instytucje kredytowe, umiarkowanie oprocentowane są niedostateczne w stosunku do potrzeb i nie dla wszystkich rolników dostępne.

W krajach rozwiniętych gospodarczo w okresie 1951—1961, uderza gwałtowny rozwój kredytu ze znacznym wzrostem znaczenia i wagi kredytu długoterminowego. W krajach rozwijających się wzrosła wprawdzie w tym czasie ogólna kwota udzielonego kredytu, jednak akcja ta nie posiada ani tej tradycji ani równomierności, jakie cechują kraje rozwinięte.

Ceny w handlu detalicznym. Na podstawie danych z 89 krajów w zakresie wskaźników cen detalicznych artykułów żywnościowych i kosztów utrzymania można zauważyć tendencję zwyżkową zarówno w stosunku do jednych jak i do drugich w około $\frac{3}{4}$ badanych krajów. W okresie 1958—1962 wzrost kosztów utrzymania był umiarkowany, kształtując się przeciętnie w 14 spośród badanych krajów, na poziomie 1—2% rocznie, wykazując jedynie w 3 krajach (El Salvador, Nicaragua, Uganda) obniżkę kosztów utrzymania. W większości wypadków wskaźniki cen artykułów żywnościowych miały te same tendencje, aczkolwiek w 7 krajach, wykazujących w ciągu pięcioletniego okresu wzrost kosztów utrzymania, ceny na żywność spadły.

Polityka rolna i plany rozwojowe w poszczególnych krajach. Pomimo, iż w ubiegłym okresie, w porównaniu z innymi latami, miały miejsce raczej niewielkie zmiany w polityce rolnej, to jednak cechowały ją szczególnie intensywne pertraktacje w zakresie handlu międzynarodowego, łącznie z przygotowaniem do przyszłych rozmów w ramach tzw. „rundy Kennedy'ego” i Ogólnego Porozumienia w zakresie Taryf i Handlu (GATT) oraz do Konferencji ONZ w zakresie Handlu i Rozwoju.

Skoncentrowano również uwagę na wydarzeniach w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, a w szczególności na negocjacjach dotyczących udziału Anglii, który nie doszedł do skutku w lutym 1963 r., następnie na Porozumieniu Związku 18 Krajów Afryki, zapoczątkowanym w grudniu 1962 r. oraz na ogólnej polityce rolnej. Wspólna polityka rolna krajów EWG została zapoczątkowana w 1962 r. i dotyczyła tych artykułów, co do których osiągnięto porozumienie i cho-

ciaż postęp w zakresie pozostałych produktów był wolniejszy aniżeli planowano, uznano, iż odpowiednie zarządzenia powinny być sfinalizowane do końca 1963 r.

Również na terenie innych rejonów plany współpracy gospodarczej posuwają się naprzód, jednak bez wybitniejszych nowych osiągnięć.

Postęp został natomiast osiągnięty w zakresie umów co do niektórych towarów. A więc w sierpniu 1962 r. zawarto 5-letnią umowę międzynarodową w zakresie kawy, która ma zastąpić dawne roczne umowy. W sierpniu 1962 r. weszła w życie nowa trzyletnia umowa międzynarodowa w zakresie handlu pszenicą (*International Wheat Agreement*) oraz druga umowa międzynarodowa dotycząca oliwy (kwiecień 1963 r.). Projekt międzynarodowej umowy w zakresie kakao został przedłożony we wrześniu 1963 r. na Konferencji zwołanej przez ONZ.

W dziedzinie polityki rolnej poszczególnych krajów istotne są następujące momenty:

W Stanach Zjednoczonych podstawową troską było nadal dążenie do osiągnięcia równowagi pomiędzy dostawcami a zapotrzebowaniem na nadwyżki towarowe. Ponieważ dotychczas nie osiągnięto wybitniejszych wyników, ostatnio opracowane programy, w szczególności w zakresie zbóż, są znacznie korzystniejsze i będą bez zmian obowiązywać dalej. Zgodnie z referendum producentów rolnych, przeprowadzonym w maju 1963 r., na 1964 r. nie wprowadzono zmian do ustawodawstwa o uprawie pszenicy, zaś pomoc cenowa zostanie zredukowana na 1964 r. do 50%, czyli do 1,25 \$ za buszel w porównaniu do 2,0 \$ za buszel płaconych w 1963 r. W zakresie użytkowania zapasów nadwyżek, na początku 1963 r. z inicjatywy FAO i Organizacji Narodów Zjednoczonych, wszedł w życie, na okres próby, wielostronny Światowy Program Żywności. W odniesieniu do zbóż pastewnych pomoc cenowa podniesiona w 1963 r. pozostanie na tej samej wysokości w 1964 r.

Poza Stanami Zjednoczonymi problem nadwyżek dotyczył głównie wielkich producentów kawy (Brazylia) oraz niektórych krajów Europy Zachodniej, w których produkcja mleczarska miała tendencję do przewagi nad zapotrzebowaniem. W Europie Zachodniej większość zmian w zakresie polityki pomocy cenowych miała charakter zwykłowy. Posunięcia polityki rolnej w Europie Zachodniej miały głównie na celu poprawę struktury produkcji rolniczej dla zwiększenia jej wydajności, w szczególności przez osiągnięcie ekonomicznie uzasadnionej powierzchni gospodarstw oraz udzielenie pomocy dla przesunięcia rąk roboczych z rolnictwa do innych zawodów.

W innych krajach podstawowym zadaniem było nadal zwiększenie produkcji, w szczególności pasz na potrzeby miejscowe.

W krajach zacofanych gospodarczo powszechnie położony został nacisk na planowanie, jako podstawowe narzędzie mające pomóc wyjść z niedostatku i gospodarczego zacofania. Jednak w ubiegłym roku zaobserwowano stosunkowo mało nowych planów (obecnie następuje realizacja planów zapoczątkowanych dwa lub trzy lata temu). Wyjątek stanowi Ameryka Łacińska, gdzie w większości krajów układa się plany, stanowiące warunek korzystania z pomocy Zjednoczenia dla Postępu. Szereg krajów w Ameryce Łacińskiej, włącznie z Argentyną, Paragwajem, Chile i Ekwadorem zapowiadało opracowanie programu pomocy i rozwoju ze specjalnym naciskiem na zwiększenie hodowli.

Decyzje powzięte ostatnio w zakresie ogólnej pomocy państwa dla rolnictwa w Danii i Austrii postanawiają utrzymać jej wysokość na poziomie roku ubiegłego. Fundusz na pożyczki niskoprocentowe dla rolników w Austrii zwiększono o 50%. We Francji zapowiedziano wydanie nowych zarządzeń zmierzających do ułatwienia posiadaczom nierentownych gospodarstw przejście do innych zawodów i do tworenia farm gospodarczo żywotnych.

W ramach troski o wzrost i poprawę produkcji specjalną uwagę zwrócono w ostatnim okresie na polepszenie warunków dotyczących własności ziemi. W związku z pracami prowadzonymi przez Zjednoczenie dla Postępu, pod koniec 1962 r. wprowadzono w 6 krajach Ameryki Łacińskiej nowe ustawy o reformie rolnej.

Zwrócono również baczniejszą uwagę na potrzebę zwiększenia kredytu rolnego, w szczególności w niektórych krajach Dalekiego Wschodu. Pomimo trudności w udzielaniu pomocy cenowej przez słabiej rozwinięte kraje, system ten znajduje na tych terenach coraz większe zastosowanie. W krajach afrykańskich założono wiele nowych organizacji dla prowadzenia obrotów artykułami rolniczymi, zajmujących się w niektórych przypadkach zarówno artykułami żywnościowymi na

potrzeby miejscowe, jak i artykułami eksportowymi, które poprzednio nie były objęte pomocą w zakresie obrotu towarowego.

Polityka w zakresie rybołówstwa znajdowała się w wielu krajach pod wpływem zagadnień związanych z gospodarczym zjednoczeniem regionalnym. Gdy na początku 1963 r. wyjaśniło się, że Europejska Wspólnota Gospodarcza nie ulegnie w ciągu najbliższej przyszłości rozszerzeniu, szereg krajów zgłosiło akces do rozszerzenia granic rybołówstwa dalekomorskiego. Anglia zwołała konferencję wszystkich krajów rybackich Europy. Poza Europą, w krajach o rozwijającym się rybołówstwie, takich jak np. Japonia, Związek Radziecki i Stany Zjednoczone, polityka rządowa w tym zakresie skierowana była na nowe źródła surowca, racjonalizację metod produkcji oraz rozwój rynku krajowego i zagranicznego. W szeregu mniej rozwiniętych krajów rybactwo zaopatrzone zostało w sprzęt mechaniczny, a załogi zostały przeszkolone w kierunku zastosowania bardziej nowoczesnych metod połowu. W wielu krajach Dalekiego Wschodu pokładane są coraz większe nadzieje, iż gospodarka rybacka stanie się środkiem umożliwiającym rozwiązanie zagadnienia wyżywienia.

Przewidywania na najbliższą przyszłość. W najbliższym czasie nie należy spodziewać się żadnych poważniejszych zmian w światowej sytuacji w zakresie wyżywienia i rolnictwa. W dalszym ciągu należy przewidywać znaczne dostawy większości artykułów, aczkolwiek akumulacja nadwyżek powinna się również nadal zmniejszać. Ostatnio obserwowane ożywienie cen światowych na niektóre artykuły rolnicze okaże się prawdopodobnie jedynie przejściowe.

opr. M. Heintze